

Oslo, 02.03.2020

Fylkesmannen Innlandet
fminpost@fylkesmannen.no

Supplerende informasjon og innspill vedrørende mulig bygging av DNT-anlegget «Dronningsetra» ved Strålvatnet i Nord-Fron

Vedlagt følger notat fra Norsk Ornitologisk Forening og Norges Naturvernforbund angående konsekvenser for naturmangfoldet rundt Strålvatnet i Vågå og Nord-Fron som følge av Turistforeningens planlagte prosjekt «Dronningsetra».

Organisasjonene bak dette brevet er overrasket og skuffet over Nord-Fron kommunes vedtak om å tillate bygging av en DNT hytte i ved Strålvatnet. I dette urørte og svært uforstyrrede området er det natur- og kulturlandskapskvaliteter som vi ikke kan sette i spill ved å etablere en turisthytte i kjernen av området. Økt ferdsel og aktivitet generert av den planlagte hytta vil med stor sannsynlighet få alvorlige konsekvenser for fugle- og dyreliv.

Naturmangfoldet i, ved og rundt Strålvatnet var og er dårlig undersøkt. Likevel opplever vi at selv det som er av dokumentert kunnskap har fått alt for liten oppmerksomhet i den kommunale og på fylkesnivå i saksbehandlingen. Flere instanser har sviktet ved ikke å gjøre mer verken for å etterspørre eller for å innhente relevant informasjon før dispensasjon til inngrepet ble gitt. For oss er det vanskelig å se at dispensasjon ville blitt gitt dersom det dokumenterte naturmangfoldet hadde blitt vurdert og vektlagt i samsvar med verdiene det er snakk om. Uansett skulle de vært undergitt grundig vurdering, noe som ikke er skjedd. Vi mener Fylkesmannen derfor må se på denne saken på nytt, og vurdere gjenoptakelse.

I vedlegget går det fram at hele tre av Opplands seks «ansvarsarter» hekker i området, uten at det heller er nevnt i saksbehandlingen. Det gjør vedtakene enda mer uforståelige for oss.

Dersom Fylkesmannen ender opp med å avvise innsendte klager og bifalle Nord-Frons vedtak om å gi dispensasjon til DNT, innebærer det at man med åpne øyne gir anledning til å gjennomføre et inngrep som med stor sannsynlighet medfører at rødlista arter av internasjonal og nasjonal viktighet kan bli radert ut. Flere rødlista arter, registrerte og uregistrerte, kan også bli påvirket negativt.

Det må anses å være spesielt å gi tillatelse til å «stikke hull» på et slikt område i 2018/2020, sett i lys av anstrengelsene som nå i tiltakende grad gjøres for å stoppe tap av arter, nasjonalt og internasjonalt. Dersom dette følges opp i lokal og regional regi med en bit for bit-avvikling av de viktigste leveområdene, slik som her, undergraver man svært effektivt arbeidet for å ivareta truede og sårbare arter og intakte naturområder som regjering og miljømyndigheter prøver å få til på nasjonalt nivå.

Nedenfor oppsummeres det vi per nå kjenner av artsregistreringer, noe som i praksis er begrenset til fuglelivet. Når kunnskapsgrunnlaget som helhet er såpass mangelfullt, må § 9 i naturmangfoldloven, altså føre-var-prinsippet benyttes. Slik det ser ut, mener vi at aktsomhetsparagrafen ikke tilbørlig hensyntatt i saksbehandlingen.

Gjennom sommerhalvåret 2020 vil representanter for Norsk Ornitologisk Forening gjøre systematiske registreringer av fuglelivet i området. Vi vil også igangsette kvalifiserte registreringer av planter, insekter og naturtyper, siden dette også mangler i tidligere saksdokumenter. Undersøkelser er tenkt å fortsette i flere år fremover.

Vi håper i det lengste at dette ikke ender opp som «Beretningen om en varslet katastrofe», og at fylkesmannen gjennom en dialog med utbygger DNT kan finne en løsning som hindrer tap av sårbare arter og de intakte naturområdene rundt Strålvatnet.

Vedlagt er ytterligere informasjon som vi håper fylkesmannen vil vurdere, og at det vil bidra til at hytteplanen stanses.

Med vennlig hilsen

Maren Esmark,
generalsekretær
Norges Naturvernforbund

Kjetil Solbakken
generalsekretær
Norsk Ornitologisk forening

Kjetil Bjørklund
fylkesleder
Naturvernforbundet i Oppland

Jon Opheim,
Fylkesleder
Norsk Ornitologisk Forening Oppland

Nelly Einstulen
Lokallagsleder
Naturvernforbundet i Nord-Gudbrandsdalen

Innledning

Det er ikke gjort systematiske undersøkelser av arts mangfold i området, verken av entomologi, botanikk eller ornitologi. Området er imidlertid besøkt av kvalifiserte representanter for Norsk Ornitologisk Forening (NOF), som har påvist og registrert en rekke rødlista fuglearter. Disse registreringene er alene nok til å slå fast at området har naturverdier på internasjonalt og nasjonalt nivå, og i høyeste grad på regionalt og lokalt. De foreliggende observasjonene av fuglelivet indikerer potensial også for viktig arts mangfold på det botaniske og entomologiske området.

Beskrivelse av området

«Strålvatnet» brukes her som betegnelse på vannet med samme navn, og på omkringliggende områder i omtrent samme høyde. Strålvatnet utgjør da et større sammenhengende naturområde, uten nevneverdige inngrep. Det ligger på 900 - 1000 meters høyde, i overgangssone mellom barskog og snaufjell. Området danner en mosaikk av ulike naturtyper, preget av tidligere seterdrift og pågående beiting, våtmarksarealer (vannspeil, bekkeløp, myr, vierkratt o.a.) med overgangssoner mot gammel skog og fjellpartier. I seterkveene øst for vannet er det beite-eng (som ikke pløyes eller gjødsles) som gir gode forhold for insekter, smånagere og frosk. Dette utgjør viktig føde for flere av de sårbare fugleartene som hekker og lever her.

For naturmangfold er en slik mosaikk av ulike naturtyper generelt svært produktive og artsrike. Her opptrer arter som er knyttet til skog, vann, myrer og fjell, og til kombinasjoner av naturtypene. Spesielt gir kombinasjonen av vann og store åpne myrer grunnlag for et større antall våtmarksfugl, og det er her området har sin viktigste funksjon i ornitologisk sammenheng. Slike biotoper er også viktige for rovfugl i vid omkrets. Det er meldt om jaktfalk, kongeørn og jordugle, trolig er det også et område der arter som fjellvåk, tårnfalk og dvergfalk opptrer mer eller mindre jevnlig.

Området grenser også inn mot et inngrepsfritt naturområde (INON-område). DNTs planer innebærer at enda et stykke INON forsvinner, siden grensene må trekkes tilbake som konsekvens av lokaliseringen av hytta. INON-områder er det etter hvert svært lite av i Sør-Norge.¹

Fugler ved Strålvatnet

Hele tre av Opplands seks ansvarsarter for fugl hekker rundt Strålvatnet. I rapporten «Miljøfaglig utredning for Oppland» i 2015, bestilt av fylkesmannen, er det pekt på seks ansvarsarter for Oppland blant norske hekkefugler². Tre av dem hekker på Strålvatnet: myrhauk, dobbeltbekkasin og trane.

¹ Miljødirektoratet.no om INON («villmarkspreget natur»): INON er natur som ligger fem kilometer eller mer i luftlinje fra tyngre tekniske inngrep. (...) De siste tretti årene – fra 1988 til 2018 har den villmarks-pregede naturen blitt redusert med om lag 2350 kvadratkilometer, eller nesten seks prosent. Sør-Norge har minst urørt natur, her var mindre enn fem prosent av naturen villmarkspreget i januar.

²«Ansvarsnaturtyper og ansvarsarter for Oppland fylke», Miljøfaglig utredning rapport 7/2015

Myrhauk og dobbeltbekkasin er norske rødlistearter. For både myrhauk og dobbeltbekkasin er Nord-Fron i utredningen pekt på som «svært viktige kommuner».

Alle bestandsestimater er hentet fra NOFs rapport «Bestandsestimater for norskehekkefugler³»

Myrhauk

I Norge har den staselige og svært sjeldne myrhauken en hekke-bestand på mellom 25 og 140 hekkinger per år, avhengig av fluktuasjoner i smånager-bestanden. Oppland huser 20-30 prosent av samlet bestand i Norge, og er det området som har flest hekkende par.

Arten er oppført som sterkt truet på den norske rødlista, en kategori som innebærer «arten har svært høy risiko for å dø ut». De nyeste bestandstallene (2015) viser tilbakegang og at Norge bare har en reproduserende bestand på mellom 25 – 140 par.

I rapporten *Sårbarhetsanalyse for fugl i verneområdene i Trollheimen (2016)*⁴ kan man lese at «De 3-6 eggene legges i Skandinavia i primo mai til medio juni. Eggene klekkes etter 29-31 døgn og ungene forholder seg i reiret 32-42 dager». Det betyr at ikke-flygedyktige individer som er avhengig av foreldre kan være i området til et stykke ut i august.

Dobbeltbekkasin

Området huser en fast spillplass for dobbeltbekkasin. Det er gjort flere opptellinger på leiken siden 2010. I 2012 (27.05.) ble det telt hele 25 spillende fugler. Dette er dermed en av de største spillplassene som er registrert i Oppland. I 2011 ble 1 ind. observert med avledningsmanøvrer/hekkeadferd, og observasjoner er gjort jevnlig på spillplass fram t.o.m 2016. Siste sjekk i 2017 tilsa at spillplassen var flyttet⁵.

Dobbeltbekkasinen står på norsk rødliste som «nær truet». Internasjonalt er det en truet fugleart der vi har et tungt forvaltningsansvar: Norge huser mer enn 50 % av hele den vesteuropeiske bestanden, noe som gjør den til «norsk ansvarsart».⁶ Den norske bestanden, estimert til mellom 5 000 og 15 000 hekkende par, er antatt å være i svak tilbakegang. I Trollheimen kommer ungene på vingene i midten av august, trolig noe tidligere i Oppland.

³ Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s

⁴ <https://itrollheimen.no/wp-content/uploads/2018/02/Rapport-untatt-off.pdf>

⁵ «Spillplassen ligger i et stort hellende myrterreng mellom Strålvatnet og Søre Nysætrin. Den har vært på samme plass i mange år, men den var ikke på dette stedet ved et besøk i 2017. Den har derfor trolig forflyttet seg litt, noe jeg også har erfart flere andre steder. Antas å ha gjøre med gjengroing. Spillende dobbeltbekkasin høres bare ca. 200 m, slik at en må gå litt i terrenget for å finne evt. nytt sentrum for leiken. Hele myrområdet rundt Strålvatnet er hekkeområde for denne arten, som helt sikkert har tilhold i dette store våtmarksområdet fortsatt. (Meddelelse Jon Oppheim, NOF)

⁶ «Ansvarsart» er en art som en viss region eller nasjon har et spesielt ansvar for å verne i henhold til Bonn- og Bern-konvensjonene. Det gjelder arter som har en betydelig andel av sin utbredelse i det aktuelle området.

Myrhauk og dobbeltbekkasin

Foto: Gunnar Numme og Håvard Eggen

Andre rødlistede fuglearter

Ved selve Strålvatnet hekker også den rødlista arten sjøorre, som står oppført under kategorien «sårbar», altså en art som har «høy risiko for å dø ut».

I samme kategori kommer lappspurv som er fast hekkefugl i området, og som er i sterk tilbakegang i det aller meste av landet. Blant flere karakterarter i området som per nå ikke er på rødlista, nevnes trane og storlom – se neste avsnitt.

Nærmere undersøkelser vil kunne avdekke atskillig flere fuglearter, hvorav flere rødlistearter enn de 11 som allerede er påvist

Virkninger av DNTs lokalisering for fugl

DNT planlegger å bygge stor selvbetjent hytte med 35 sengeplasser⁷, 280 kvm grunnflate, og med en plassering som knapt kan være mer uheldig gitt forekomstene av de viktigste naturverdiene. Hytta vil ligge sentralt inne i våtmarksområdet, ca. 500 meter fra vannet og ca. 200 meter fra «Stråla», bekken som rennet ut fra vannet.

Virkningene av å kanalisere trafikk rett inn i kjernen av våtmarksområdet, på «feil» side av Strålvatnet, blir fort kritisk. Ved å plassere hytta på den måten det er gjort, er det ikke mulig å kanalisere tilhørende trafikk på en måte som ikke forstyrrer artene i hekkesesongen (ruge- og unge-perioden).

DNT oppgir at de vil inngå omfattende avtaler hvor det legges til rette for besøk av større grupper og skoleklasser, og hytta vil med sin avstand fra vei naturlig bli et mål for dags- og

⁷ DNT har antydnet at det kan være aktuelt å nedskalere hytta. Det vil uansett kanalisere trafikk. Vi antar også at det senere kan bli aktuelt å søke om utvidelser, evt med henvisning til økende trafikk, og i verste fall - at terskelen for å få slik tillatelse da kan bli lavere som direkte følge av at arter er fortrenget pga DNTs aktiviteter.

helgebesøk. Slike besøk vil medføre «myldring» ut i terrenget, og særlig vil vannet og bekken fungere magnetisk både for voksne og barn. I sin tur kan dette med sannsynlighet føre til at dobbeltbekkasinen, påvirkes negativt. Hekking for sjøorre og storlom kan opphøre i løpet av kort tid. En sky hekkefugl som myrhauk, med reir på bakken, vil kunne være den første som fortrenses ved økt trafikk.

Trane med unger beiter regelmessig langs begge sider av bekken, som også krysses av et tråkk som DNT vil bruke som adkomst-sti, noe som overveiende sannsynlig vil føre til at tranene mister området som oppvekstområde. Storlom hekker langs bredden av vannet. Arten forlate reirplassen på lang avstand fra folk, og tåler lite forstyrrelse før den forlater eggene for godt. Liknende gjelder for sjøorre og myrhauk. Å sikre at folk (og terreng-syklister som vil søke til hytta) ikke uforvarende eller med hensikt kommer nærme de trua artenes reirsteder, vil være fåfengt.

Den spektakulære myrhauken, som er lett å få øye på når den (som normalt) jager lavt over bakken, vil i seg selv kunne tiltrekke oppmerksomhet langt ut over det den selv er «komfortabel» med.

Utfyllende om DNTG og sti-planene

Besøkende som går direkte videre til andre DNT-hytter, vil i større grad la seg kanalisere langs DNTs anlagte stier. Men gitt hyttas plassering, vil sti uansett måtte krysse sentrale våtmarksområder. Og selv om de aller fleste på lengre turer holder seg til sti, gjelder det ikke alle, og ikke alltid. Uansett er hovedstien avgjørende for å kanalisere trafikk til hytta, både for lengre og kortere opphold.

I brosjyren «Turprogram 2020», utgitt av DNT Gudbrandsdalen, står det om stinett rundt hytta: «Plasseringen er ved gamle ferdselsråk og allerede etablert stinett.» (S. 8). Dette er en misvisende framstilling. Hovedstien fram til hytta som DNT har pekt ut og kartfestet (framvist i møte med Naturvernforbundet 5. februar) går delvis på en tidligere kjerrevei i sonen mellom tenkt hytte og vannet. Dette råket har grunneierne sluttet å bruke av hensyn til fuglelivet. Annen ferdsel langs dette råket var og er på et minimalt nivå ifølge grunneierne. Det er heller ikke andre beferdede stier her. - «allerede etablert stinett» som det heter, dreier seg om tidligere tråkk etter husdyr, nå i all hovedsak brukt av elg o.a. dyr. Disse er trolig til begrenset sjenanse for andre arter.

Avslutningsvis: Lite ferdsel er kritisk viktig

Strålvatnet er preget av svært lite trafikk.

«Ferdsel og andre menneskelige aktiviteter kan forstyrre fugler under næringssøk, hekking, hvile og overnatting. Dette kan hindre dem i å ta i bruk områder som ellers synes gunstige.»⁸

⁸ Øian, H., Andersen, O., Follestad, A., Hagen, D., Eide, N.E., Kaltenborn, B. 2015: Effekter av ferdsel og friluftsliv på natur, NINA Rapport 1182, 77 s.

Fravær av forstyrrelser er generelt kritisk viktig for vellykket reproduksjon spesielt for bakkehekkende og sky fugler. Man kan derfor med stor grad av sikkerhet anta at rødlista og utsatte arter i dette området produserer overskudd av unger som styrker bestandene i områder med dårligere hekkebetingelser, noe som i siste instans kommer utsatte bestander som helhet til gode. Både i Norge (bl a for liryte⁹) og andre land¹⁰ er det forsket på hvor viktig slike «produksjonsområder» er for sårbare bestander i en større sammenheng.

Den aller viktigste grunnen til at Strålvatnet fortsatt bør skjermes for inngrep, kan derfor være betydningen det har som økologisk funksjonsområde med ringvirkninger langt ut over egne grenser.

Anleggsarbeid i myr og i hekketiden

Anleggsvei gjennom myrområder. Hytteprosjektet omtales bl a i DNT Gudbrandsdalen sin brosjyre «Turprogram 2020». Her står det at de vil «... kjøre inn nødvendig materiell og utstyr». Det betyr unngåelig gjennom myrområder, en naturtype der myndigheten er blitt restriktive til å tillate inngrep. Dersom planene fortsatt innebærer bygging av anleggsvei inn i området, og selv om veien blir tilbakeført etter bruk, bør Fylkesmannen be om en vurdering av karbontapet ved anleggsvei gjennom myr.

Virksomhet i hekkeperioden. I den nevnte brosjyren står det likeledes: «Vinteren (2019) kom brått på, så vi kan ikke starte gravingen før til våren.» Har fylkesmannen synspunkter på at DNT planlegger anleggsvirksomhet i området i fuglenes hekkesesong?

⁹ Ref: Hans Chr. Pedersen, Torstein Storaas «Rypeforvaltning» (2013)

Fra NOFs høringsuttalelse om endringer i jaktloven (2016) siteres: Kanskje den viktigste forskjellen på rypejakt nå og tidligere er at vi har få områder med rypeterreng der det ikke drives jakt. Økt veibygging i fjellet og større grad av tilgjengelighet gjør at få områder” freder seg selv”. Dersom man setter av områder uten jakt vil disse kunne fungere som buffere, og ungfugler herfra fylle opp områder med stort jakttrykk. Effekten av jakttrykket vil dermed bli mindre. Det er nødvendig at det er produktive rypeområder som settes av til dette formålet, skal områdene klare å produsere reelle overskudd og ha tiltenkt funksjon

¹⁰ Eks: <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1890/13-1152.1>